

Kitap İncelemesi ¹

Book Review

Hüsna TAŞ YETİM²

Başvuru Tarihi: 19.02.2021

Kabul Tarihi: 14.04.2021

Makale Türü: Kitap İncelemesi

Book Review: David A. Lake, *Hierarchy in International Relations, The US*, Cornell University Press, First Edition, 2009, 232 pages, ISBN: 978-0-8014-4756-3

Tanıtım-Eleştiri/Reviews: David A. Lake, *Uluslararası İlişkilerde Hiyerarşi, Amerika Birleşik Devletleri, Cornell Üniversitesi Yayını, Birinci Basım, 2009, 232 sayfa, ISBN: 978-0-8014-4756-3*

Kaliforniya Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümünde Profesör Doktor unvanı ile görev yapmakta olan David A. Lake'in 1990'lı yılların ilk yarısına kadar yayınlanan çalışmaları daha çok etnik çatışmalar, terörizm ve ABD dış politikası konularını kapsamaktadır. Lake'in, 1992'den itibaren yaptığı çalışmalar ise yoğunluklu olarak hiyerarşi yaklaşımına dairdir (Lake, 1992; 1993; 1996; 1999; 2001; 2003; 2006a; 2006b; 2006c; 2007; 2008). 2009'da yayınlanan *Hierarchy in International Relations* isimli çalışma ise yazarın hiyerarşiye dair yaptığı en kapsamlı çalışma olarak nitelendirilmektedir.

Yazar bu çalışmasını ABD'nin 2003'te Irak'a tek taraflı gerçekleştirdiği müdahale sonrası yazmaya karar verdiğini çalışmanın giriş kısmında kullandığı şu ifadeler ile belirtmektedir. "ABD'nin, 11 Eylül saldırıları sonrası 2002'de hayata geçirdiği Terörle Savaş politikası (War on Terror) ve 2003'te Irak'a gerçekleştirdiği tek taraflı müdahale uluslararası alandaki otoritesinin meşruiyetini sarstı. 2003 Savaşından sonra ise ABD'nin Irak'ı tekrar inşa edebilecek bir plan oluşturmamış olması bir taraftan Ortadoğu'daki düzensizliği arttırırken diğer taraftan da ABD'nin, Batı düzenini sürdürmek ve diğer devletleri de bu düzene entegre etmek şeklinde

Atıf: Taş Yetim, H. (2021). Review of hierarchy in international relations [David A. Lake tarafından yayına hazırlanan *Hierarchy in international relations* başlıklı kitabın değerlendirmesi]. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 677-682.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Bağımsız Araştırmacı, Türkiye, husna.tas@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8581-0656

üstlendiği uluslararası yükümlülüğünü sürdürüp sürdürmeyeceği konusunu tartışmaya açtı. Ben burada uluslararası otoriteden (international authority) söz ediyorum ancak bu kavram bugüne dek uluslararası ilişkiler literatüründe sistemin anarşik verili alınmasından dolayı ihmal edildi. Eğer sistem anarşik ise ABD'nin olmayan otoritesi nasıl zayıflayabilir?" (s. X).

Söz konusu sorudan yola çıkan yazar uluslararası alanda devletlerarası ilişkileri anarşi verili olarak alan geleneksel teorilere bir karşı çıkışı temsil edecek olan bu eserini kaleme alıyor. Yazara göre devletlerarası ilişkileri anarşi verili olarak varsaymak geçmişten günümüze dünya politikasında meydana gelen değişim ve dönüşümleri açıklama aşamasında eksik bir analiz sunar. Tarihin eski çağlarından (örneğin; Çin Kabile sistemi) günümüze dek dünya politikasına anarşi değil hiyerarşi yön vermektedir. Ancak hiyerarşi anarşinin karşıtı değildir. Anarşi "üstün bir otoritenin yokluğu" anlamına gelirken hiyerarşi ise devletlerin sahip oldukları materyal kapasitelerine göre uluslararası sistemde dikey, eşitsiz ve asimetrik şekilde derecelendirilmelerine işaret etmektedir (Ayrıca bkz. Donnelly, 2006; 2009). Bir başka deyişle, uluslararası sistemde devletler materyal kapasiteleri kıstas alınarak dört basamaktan oluşan hiyerarşik piramitte bir konum elde eder. Üstün güce sahip olan devletler (hegemonik güçler) bu piramidin en üstünü, ikincil/tabii devletler (secondary/subordinate states) grubunu oluşturan büyük, orta ve küçük/zayıf güçler ise sırasıyla bu piramidin son üç basamağını işgal eder (Organski, 1968, s. 364; Lake, 2009a, s. 7).

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde sömürge devletlerinin bağımsızlığını kazanması sömürge sistemlerine fiilen son vermesine karşın hiyerarşiyi sonlandırmadı. 1945 itibarıyla dünya politikası post kolonyal hiyerarşi dönemine girdi. Bir başka deyişle, Soğuk Savaş'ın başlangıcından günümüze dek devletlerarası ilişkilere gizli hiyerarşi (hidden hierarchy) yön vermeye devam etmektedir. Örneğin; İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD Batı Blokunu, Sovyetler Birliği ise Doğu Blokunu hiyerarşik bir yapılanma doğrultusunda kurdu. Ancak hiyerarşi ve anarşi birbirini elimine etmemektedir. Hiyerarşik bir düzen içerisinde yer alan devletler birbirleri ile ilişkilerini hiyerarşik, bu blok dışındaki ülkeler ile de anarşik kurar ve sürdürür.

Bu aşamada yazar bu eserini iki ana argüman üzerine temellendirmektedir. Birincisi, devletler anarşide hiyerarşik (hierarchy under anarchy) hiyerarşide ise anarşik ilişki (anarchy under hierarchy) geliştirebilir. İkincisi, uluslararası sistemde devletlerarası ilişkiler bir ucunda anarşinin (sol) diğer ucunda ise hiyerarşinin (sağ) yer aldığı doğrusal bir çizgi üzerinde süregelmektedir (Ayrıca bkz. Lake, 1996, s. 10). Devletlerarası ilişkiler bu çizgi üzerinde sağa yaklaştıkça hiyerarşinin oranı artar ki bu durumda ikincil devletlerin iç ve/ya dış politika üzerindeki egemenlik hakları (otonomileri anlamında) da azalır. 1945 öncesi döneme kadar fiilen var olan imparatorluk ve sömürge sistemleri bu çizginin en sağında yer almaktaydı. Benzer şekilde Sovyetler Birliği 1945-90 döneminde liderliğini üstlendiği Doğu Bloku içerisinde yer alan devletler ile ilişkilerini bu çizginin sağına oldukça yakın olan bir formda sürdürdü. Dolayısıyla Doğu Bloku içerisinde ikincil statüde konumlanan devletler iç ve dış politika otonomilerinin önemli bir kısmını Moskova'ya devretti. Doğu Bloku bu bağlamda resmi imparatorluk (formal empire) özellikleri ön plana çıkan bir hiyerarşik sistemdi. Öte taraftan, devletlerarası ilişkiler bu çizginin soluna yaklaştıkça hiyerarşinin oranı azalırken devletlerin iç ve dış politika otonomisi ise artar. ABD merkezli Batı düzeni içerisindeki ilişkiler 1945'ten günümüze dek bu çizginin soluna daha yakın bir seyirde süregelmektedir. Batı düzenin bu özelliği (düşük yoğunluklu hiyerarşi) ABD'yi bu düzende yer alan devletlerin iç ve dış politika otonomilerine tam bir kontrol uygulamaktan alıkoymaktadır.

Yazar bu çalışmasında hiyerarşi kavramından yola çıkarak egemenlik ve otorite kavramlarını bir nevi yapı söküme uğratmaktadır. Egemenlik sanıldığı gibi bölünmez olmadığı gibi dünya politikası da varsayıldığı aksine otoritelerden yoksun ve Hobsçu bir doğa durumunda ilerlememektedir. Daha kapsamlı bir ifadeyle belirtmek gerekirse, realizm ve neo-realizmin varsaydığı gibi devletler geçmişten günümüze dek doğa durumunun yol açtığı güvenlik ikileminden kurtuluşu kendi kendine yardımda (self-help) arayan aktörler değildir. Güç (nüfus, askeri ve ekonomik kapasite vd.) bakımından görece zayıf olan devletler sistemin büyük güçlerinden ekonomik, askeri, siyasi veya güvenlik yardımı sağlamak karşılığında iç veya dış politika

otonomilerinin tamamını veya bir bölümünü sosyal sözleşmeler (social contacts) vasıtasıyla rıza ya da zorlama ile devrederler. Post-kolonyal öncesi dönemde hiyerarşik ilişkilerin kurulması ve sürdürülmesinde zorlama ön plandayken post kolonyal sonrası dönemde ise rıza ön plana çıkmaya başlamıştır. Egemenlik bu durumda bölünebilen (divisible ssoverignty) otorite ise yasal pozisyonundan ziyade sözleşmelerden kaynaklanan ilişkisel (relational authority) bir olgudur. Dolayısıyla büyük güçler otorite olma ve ikincil devletlerin dış ve iç politikaları üzerinde yetki sahibi olma hakkını buldukları resmi konumdan değil aksine sosyal pazarlık esası üzerine temellendirilmiş olan asimetric sosyal sözleşmelerden almaktadır. İkincil devletler ve hegemonik güçler arasında asimetric sosyal sözleşmeler ile kurulan hiyerarşik ilişkiler ise, bir taraftan devletlerin dış politikalarını, diğer taraftan da devletlerarası işbirliği ve çatışmaları derinden etkilemektedir.

Söz konusu iki ana argümandan hareket eden yazar bu çalışmada incelemesi yapılan eserin giriş kısmında ilişkisel otorite, bölünebilen egemenlik, hiyerarşi ve asimetric sosyal sözleşme kavramlarının karşılık geldiği anlamları kısaca açıklayarak bu kavramları Uluslararası İlişkiler disiplini ile tanıştırıyor. Yazar bu kavramların detaylandırılmasını, hiyerarşik ilişkilerin neden-nasıl kurulduğunu, hiyerarşinin kendisine taraf olan hegemonik güç ve ikincil devletlerin davranışlarını ve iç-dış politika tercihlerini nasıl etkilediğini, hiyerarşinin devletlere getirdiği fayda ve maliyetlerin neler olduğu konularını toplamda altı bölüm üzerinden açıklıyor. Çalışmanın bu bölümleri sırasıyla “International Authority” (Uluslararası Otorite), “International Hierarchy” (Uluslararası Hiyerarşi), “Patterns of Hierarchy” (Hiyerarşinin Kalıpları), “Domination” (Hâkimiyet), “Subordination” (Tabi Olma) ve “Conclusion” (Sonuç) başlıklarından oluşuyor.

Bu eserin özgünlüğüne ve Uluslararası İlişkiler literatürüne yapacağı potansiyel katkılara değinen sonuç bölümünde yazar ayrıca iki tartışmaya dikkat çekiyor. Bu tartışmalardan ilki, İkinci Dünya Savaşı sonrası liberal-demokratik değerler ve rıza üzerine kurulan ABD liderliğindeki Batı düzeninin, 2003 Irak Savaşı sonrası imparatorluk vari bir hiyerarşik düzene doğru evrilip evirilmediğine dair iken, ikincisi Çin veya Rusya'nın gelecekte ABD liderliğindeki Batı hiyerarşisine alternatif bir düzen kurup kuramayacağına ilişkindir. Yazar söz konusu iki tartışmaya dair dört sonuca ulaşıyor. Birincisi, ABD'nin 2001'de uygulamaya koyduğu teröre karşı savaş politikası ve 2003'te Irak'a gerçekleştirdiği tek taraflı askeri operasyon, ABD'nin 1945'ten bu yana uluslararası alanda sahip olduğu otoritesini kaybetmesine neden olmamakla birlikte otoritesinin meşruiyetini önemli ölçüde sarstı. ABD bu meşruiyet krizini henüz çözebilmiş değildir. ABD'nin otoritesine tekrar meşruiyet sağlaması ancak 1945'te çoğulculuk, rıza ve liberal değerler üzerine inşa ettiği düzene tekrar dönüş yapmasına bağlıdır. Ancak ABD'nin eski düzene geri dönmesi bir diğer ifadeyle otoritesine eski meşruiyeti sağlaması kolay olmayacaktır. Otoritenin meşruiyeti bir kez dahi zedelenirse onu eski haline çevirmek oldukça güçtür. İkincisi, son on beş yıldır Rusya ve Çin'in ABD hegemonyasını sarsmaya yönelik sürdürdükleri çabayı ABD merkezli Batı hiyerarşik düzeninin yerini alabilecek alternatif bir düzen kurmakla taçlandırma olasılıkları pek mümkün değildir. Üçüncüsü, uzun vadede ise uluslararası sistemin tek kutupla sürmesi pek olası gözükmemektedir. Uluslararası sistem nihayetinde Çin liderliğinde bir blokun daha kurulmasına tanıklık edecek ve böylece sistem iki kutuplu bir yapıya evrilecektir. Son olarak; ABD, Batı Avrupa ve Asya devletleri üzerindeki otoritesini sürdürebilir ve sistemdeki diğer devletlerden bir kısmına daha otoritesini meşru olarak kabul ettirebilirse (ki bu liberal değerleri merkeze almasına bağlıdır) ABD merkezli liberal düzenin kaynakları gelecekte kurulması muhtemel olan Çin liderliğindeki düzenin kaynaklarını geçecektir.

Bu eser Uluslararası ilişkiler literatüründe hiyerarşiye dair yazılan ilk akademik metin değildir (Bkz. Clark, 1989; Wendt ve Friedheim, 1995; Weber, 2000; Cooley, 2003; Dunne, 2003; Reus-smit, 2005). Öte taraftan bu çalışmanın erken dönem hiyerarşi metinlerine kıyasla devletlerarası ilişkilerde hiyerarşinin nasıl ve neden kurulduğu konusunu sistematik bir şekilde ele almış olması onu özgün ve farklı kılmaktadır. Bunun yanı sıra bu çalışmanın son on yıllık dönemde hiyerarşiye ilişkin yapılmış olan akademik metinlere esin kaynağı oluşturduğunu da belirtmek gerekmektedir. Bu çalışma yayımlandıktan kısa bir süre sonra Uluslararası İlişkiler literatüründe hiyerarşi odaklı metinlerin sayısında meydana gelen artış bu bağlamda önemlidir. Bu

çalışmalardan bir kısmı Lake ile benzer bir doğrultuda devletlerarasındaki gizli hiyerarşiyi ortaya çıkarma çabasına girerken (Ikenberry, 2011) diğerleri ise Batılı normların Batı epistemolojik toplumu tarafından hiyerarşiyi normalleştirilmesinin ve devletlerin içişlerine karışmanın bir aracına nasıl dönüştürüldüğünü (Acharya, 2004; 2014; Clapton ve Hameiri, 2012) ve 2003'te ABD'nin Irak'a gerçekleştirdiği tek taraflı operasyonda olduğu üzere Batılı devletlerin kendi değer, kural, kurum ve normlarına aykırı eylemlerde bulunarak karşı meydan okumalara nasıl yol açabilecekleri konusunu ele almaktadırlar (Reus-Smit, 2005).

Yazarın söz konusu eser ile uluslararası ilişkiler literatürüne dâhil ettiği ilişkisel otorite, hiyerarşi, uluslararası bölgesel otoriteler, asimetrik ilişkiler ve bölünebilen egemenlik kavramları geçmişten günümüze dek devletlerarası ilişkileri, devletlerin iç ve dış politika davranışlarındaki değişim ve dönüşümleri geleneksel hâkim bakış açılarından farklı bir teorik perspektif ile açıklama imkânı sunmaktadır. Yazarın çalışmasını özgün kılan bu kavramlar uluslararası ilişkiler disiplininde tarih-teori çalışmalarının sayısında artış sağlayacak potansiyeldedir.

Devletlerarası hiyerarşiyeye giriş niteliğinde olan bu eserin öte taraftan iki hususu ihmal ettiği dikkat çekmektedir. Birincisi, yazar bu çalışmasında hiyerarşinin sunduğu faydalara ve maliyetlere odaklanmakta ancak devletlerin hiyerarşik düzenlere ya da bu düzenlerin kurucu güçlerinin hegemonyasına karşı gerçekleştirdikleri tarihsel ve güncel meydan okumaları ihmal etmektedir. Çalışmada meydan okuma konusuna yer yer değinilmiş olmasına karşın “bir devlet otoritesini meşru olarak tanıdığı hegemonik güce neden meydan okur” sorusunun yanıtının cevapsız bırakıldığı dikkat çekmektedir. 2010 sonrası dönemde yazılan hiyerarşi yaklaşımı odaklı metinlerin ise meydan okuma konusuna ağırlık verdikleri dikkat çekmektedir (Bkz. Hinnebush, 2011; Lake, 2018; Cooley ve Nexon, 2020). İkincisi, yazarın bu eser süresince hegemonik gücü ve hiyerarşik düzeni tanımlama aşamasında ABD ve Batı düzenini referans aldığı diğer bölgesel ve küresel aktörleri ise ihmal ettiği dikkat çekmektedir. Yakın dönemde hiyerarşi yaklaşımı üzerine yazılan akademik metinler ise hegemonik güç grubuna ABD'nin yanı sıra Çin, Rusya, Brezilya ve Türkiye'yi potansiyel küresel ve bölgesel güçler düzeyinde dâhil ederken, hiyerarşik düzen tasniflemesinde ise Amerikan merkezli Batı düzeninin yanı sıra imparatorluk, sömürge ve bölgesel düzenleri de dikkate almaktadırlar.

Kaynakça

- Acharya, A. (2004). How ideas spread: whose norms matter? norm localization and institutional change in asian regionalism. *International Organization*, 58, 239-275. doi: 10.1017/S0020818304582024.
- Acharya, A. (2012). *Ideas, norms and regional orders*. T. V. Paul (Ed.). In *International Relations Theory and Regional Transformation* kitabı içinde (s. 183-209). Cambridge: Cambridge University Press.
- Clapton, W. and Shahar H. (2012). The domestic politics of international hierarchy: risk management and the reconstitution of international society. *International Politics*, 49, 59-79. doi:10.1057/ip.2011.33.
- Clark, I. (1989). *The hierarchy of states: reform and resistance in the international order*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Cooley, A. (2003). Thinking rationally about hierarchy and global governance. *Review of International Political Economy*, 10, 672-684. doi: 10.1080/09692290310001601939.
- Cooley, A. (2005). *Logics of hierarchy: the organization of empires, states, and military occupation*. Ithaca: Cornell University Press.
- Cooley, A. and Daniel N. (2020). *Exit from hegemony: the unraveling of the american global order*. Oxford: Oxford University Press.
- Donnelly, J. (2006). Sovereign inequalities and hierarchy in anarchy: american power and international society. *European Journal of International Relations*, 12, 139-170. doi: 10.1177/1354066106064505.
- Donnelly, J. (2009). Rethinking political structures: from 'ordering principles' to 'vertical differentiation' and beyond. *International Theory*, 1, 49-86. doi:10.1017/S1752971909000037.
- Dunne, T. (2003). Society and hierarchy in international relations. *International Relations SAGE Publications*, 17, 303-320. doi: 0047-1178-200309.
- Hinnebusch, R. (2011). The middle east in the world hierarchy: imperialism and resistance. *Journal of International Relations and Development*, 4, 213-246. doi: 10.1057/jird.2010.3.
- Ikenberry, G. J. (2011). *Liberal leviathan: the origins, crisis, and transformation of the american world order*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Lake, D. A. (1992). Powerful pacifists: democratic states and war. *American Political Science Review*, 86, 24-37. Erişim adresi: <http://quote.ucsd.edu/lake/files/2014/07/APSR-86-1-1992.pdf>.
- Lake, D. A. (1993). Leadership, hegemony, and the international economy: naked emperor or tattered monarch with potential?. *International Studies Quarterly*, 37, 459-489. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/2600841>.
- Lake, D. A. (1996). Anarchy, hierarchy, and the variety of international relations. *International Organization*, 50, 1-33. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/2706997>.
- Lake, D. A. (1999). *Entangling relations: american foreign policy in its Century*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Lake, D. A. (2001). Beyond anarchy: the Importance of security institutions, *International Security*, 26, 129-160. doi: 10.1162/016228801753212877.
- Lake, D. A. (2003). The new sovereignty in international relations. *International Studies Review*, 5, 303-323. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/3186572>.
- Lake, David A. (2006a). American hegemony and the future of east-west relations. *International Studies Perspectives*, 7, 23-30. doi: 10.1.1.419.7106.
- Lake, David A. (2006, 2-5 Eylül). *Hierarchy in international relations: authority, sovereignty, and the new structure of world politics*. American Political Science Association Konferansında sunulan bildiri, Chicago, US. Erişim adresi: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.419.2183&rep=rep1&type=pdf>.

- Lake, David A. (2006, 8-9 Aralık). *Relational authority in the modern world: towards a positive theory of legitimacy*. Workshop on Legitimacy in the Modern World Konferansında sunulan bildiri, California Üniversitesi, San Diego, US. Erişim adresi: <https://ssrn.com/abstract=1004424> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1004424>.
- Lake, David A. (2007). Escape from the state of nature: authority and hierarchy in world politics. *International Security*, 32, 47-79. Erişim adresi: <http://www.mitpressjournals.org/doi/pdfplus/10.1162/isec.2007.32.1.47>.
- Lake, David A. (2008). The new american empire?. *International Studies Perspectives*, 9, 281-289. doi: 10.1111/j.1528-3585.2008.00334.x.
- Organski, A.F.K. (1968), *World politics*. New York: Knopf.
- Reus-smit, C. (2005). Liberal hierarchy and the licence to use force. *Review of International Studies*, 31, 71-92. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/40072149>.
- Weber, K. (2000). *Hierarchy amidst anarchy: transaction costs and institutional choice*. Albany, NY: SUNY Press.
- Wendt, A. and Daniel F. (1995). Hierarchy under anarchy: informal empire and the east german state. *International Organization*, 49, 689-721. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/2706923>.